

ЗАДУЖБИНА НИКОЛЕ СПАСИЋА

dbrankovic@starigrad.org.yu

Почетком јула новинске ступце пуниле су приче о покушају продаје зграде у Кнез-Михиловој 33, која је некада била део имовине Задужбине Николе Спасића, богатог и скромног кожарског трговца, који је, несумњиво, био један од највећих добротвора српског народа, коме је завештао сву своју имовину. Каква је даља судбина ове куће не може се знати сада, али у времену које долази, ово питање би могло да се постави и за многа здања која су некада завештавана за племените друштвене циљеве и народне потребе, а која су данас бар део архитектонске и културно-историјске баштине под заштитом.

Подсетимо се овом прили-

„ПРВЕНАЦ” НА ЛИЦИТАЦИЈИ

ком на то ко је био Никола Спасић и зашто се сматра једним од највећих добротвора српског народа: Спасић је свој тестамент начинио фебруара 1912. године, умро је четири године касније, а тек децембра 1922. године краљ Александар први је указом одобрио оснивање задужбине под именом „Задужбина Николе Спасића за подизање болница и дома за сиромашне и изнемогле српске грађане и за опште привредне циљеве”. Спасић је још за живота, 1915. године, видео како су страдали српски војници у рату, основао задужбину Дом Српског народног инвалидског фонда „Свети Ђорђе”. Тај дом била је зграда на углу Кнез-Михилове 37 и Улице Вука Караџића. Ту кући је Никола Спасић купио и доградио пре него што је поконио Инвалидском фонду.

Ако није једина, извесно је да је Задужбина Николе Спасића једна од малобројних која од оснивања, па до дана данашњег, никада није прекидала рад. Године 1960. њој је национализацијом одузето пет великих зграда у Кнез-Михиловој улици и на Обилићевом венцу. То су зграде у кнез-Михиловој 19, 33, 37 и 47 и на Обилићевом венцу 17. Из национализације је изузет само део једног великог стана у Кнез-Михиловој 47 од 68 квадрата, који је остављен Управном одбору Задужбине. Приход од издавања тог простора био је једини приход Задужбине који је служио да се, уредно, сваке године, дају награде на сајмовима стоке и награде најбољим студентима свих година Медицинског и Пољопривредног факултета.

У тестаменту Спасићевом, поред осталог, пише: „Изврши-

ци мога тестамент, којићеду бити уједно и чланови задужбине, управљаћеду овом мојом задужином самостално и независно од свих земаљских власти и они ће по својој савести и увиђавности а према духу времена и потребама одређивати колико ће се и када на коју грану земаљске привреде трошити из прихода.” Први председник Управног одбора Задужбине Николе Спасића био је Тихомир Марковић, гувернер Народне банке. У тестаменту је такође стајало да се имовина Задужбине не може отуђити и да се њени циљеви могу остваривати само од прихода које та имовина доноси.

У периоду од 1935. до 1939. године саграђени су сви објекти које је Спасић тестаментом одредио. Најпре је, 1935. године, на општинском земљишту, подигнута

градска болница и предата на коришћење граду Београду. Та зграда се данас налази у саставу КБЦ „Звездара”. Исте године саграђена је и болница у Куманову, затим Дом за изнемогла стара лица у Књажевцу и Ђачки интернат у Београду. Болница у Крупњу изграђена је 1938. године, а годину дана касније изграђен је Спасићев изложбени павиљон на старом београдском сајмишту. Према тестаментарној вољи Спасићеве, у Србији је подигнуто више огледних воћњака и винограда, финансиран је стручни рад и помоћ у примени и праћењу ефеката примене савремених начина и средстава за заштиту воћа. И то је био само део привредних циљева Задужбине.

Кућа поводом које подсећамо на великог задужбинара Николе Спасића била је прво здање које је он подигао у Кнез-Михиловој улици. Саграђена је 1889. године. Имала је партер и два спрата. Потом је купио кућу на углу Кнез-Михилове 37 и Улице Вука Караџића, дозидовао на њој један спрат 1915. године и два је Инвалидском фонду „Свети Ђорђе”. Онда је купио кућу у Кнез-Михиловој 19, која је најпре имала партер и спрат, а двориште јој је излазило на Обилићев венац. На целој овој парцели је 1913. године подигнута нова зграда која је имала партер, два спрата и пасаж, први у Београду.

Зграда у Кнез-Михиловој 47 саграђена је на имању познатом под именом „Слога”. Имање је некада припадало кнезу Александру Карађорђевићу и на њему се налазила „Београдска касина” у којој су се одржавале забаве за највиђеније Београђане. То имање се налазило преко пута Спасићеве радње и његова велика жеља да га купи остварила се пред балканске ратове. Према Спасићеве жељи, Управни одбор његове задужбине је стару зграду на имању срушио и подигнуто је ново, велелепно здање, које затвара читав један блок излазећи на четири улице. У партеру зграде било је 14 дућана, а на четири спрата 38 станова. Спасић је, поред осталог, желео да помogne сиромашним ђацима чији су родитељи цео дан радили за надницу. Почетком 20. века, у дворишту палилушке основне школе, то јест данашње староградске основне школе „Вук Караџић”, саграђено је такозвано ђачко склониште. Посебан одбор се бринуо о исхрани, одевању и здрављу ове деце.

Велики заужбинар је умро 1916. године и сахрањен је у цркви на Топчидерском гробљу, коју је сам подигао. Његова жеља је била да ова црква сваке године слави његову славу, Светог Трифуна, као и да се на тај дан нахрани сто сиромашних грађана.

ВРЕМЕПЛОВ

ПРВИ АУТОМОБИЛ У БЕОГРАДУ

Кулац првог аутомобила у Београду био је богати београдски рентијер Божиар Радуловић. „Неселсдорфер тип Б”, модел „брек” са шест седишта, купљен је у Бечу за 12.000 круна и 3. априла 1903. године возом допремљен у Београд. Тај аутомобил возио је први српски шофер, Сретен Костић.

Први акт којим се регулише употреба аутомобила у нашем граду, сада тако препуном аутомобила, била је полицијска наредба, коју је издала Управа града Београда 26. јуна 1902. године. Овом наредбом одређивала су се права и обавезе власника аутомобила - непуну годину дана пре појаве првог аутомобила у граду. У полицијској наредби је, поред осталог, стајало: „Нико не може у вароши употребити аутомобилна кола без одобрења Управе Београда. Кома се одобрење даде, томе ће се прописати и брзина вожње, а и други потребни услови у интересу јавне безбедности, којих се услова сваки мора придржавати”.